

BG

BG

BG

ЕВРОПЕЙСКА КОМИСИЯ

Брюксел, 20.12.2010
COM(2010) 774 окончателен
Приложение А/глава 22

ПРИЛОЖЕНИЕ А към

Предложение за

РЕГЛАМЕНТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА

**относно Европейската система от национални и регионални сметки в
Европейския съюз**

ПРИЛОЖЕНИЕ А

Глава 22: Сателитни сметки

ВЪВЕДЕНИЕ

- 22.01 В настоящата глава се прави общо въведение в сателитните сметки. В нея се описва и разглежда как може да се използва централната рамка като система от градивни елементи, за да обслужва много важни и специфични нужди от данни.
- 22.02 Сателитните сметки доразвиват или променят таблиците и сметките в централната рамка за обслужване на специфични нужди от данни.
- 22.03 Централната мрежа се състои от следното:
- а) интегрираните икономически сметки (сметки на институционални сектори), които предоставят общ преглед на всички икономически потоци и наличности;
 - б) рамката „Вложени ресурси-продукция“, която предоставя общ преглед на предлагането и използването на стоки и услуги по текущи и постоянни цени;
 - в) таблици, свързващи информацията по стопански отрасли в рамката „Вложени ресурси-продукция“ и със сметките на институционалните сектори;
 - г) таблици за разходите по функции на секторите на държавното управление, домакинствата и корпоративните предприятия;
 - д) таблици за населението и заетостта.

Тези сметки и таблици могат да бъдат също така на годишна или тримесечна база и да бъдат национални или регионални.

- 22.04 Сателитните сметки могат да отговарят на специфичните нужди от данни, като предоставят по-подробни данни, като регрупират понятия от централната рамка или като предоставят допълнителна информация, като например немонетарни потоци и наличности. Те може да се отклоняват от централните понятия. Променянето на понятията може да подобри връзката с икономическите теоретични понятия, като имущество или разходи за операции, административни понятия, като облагаем доход или печалба в счетоводните отчети на предприятията, или понятия, засягащи политиката в областта, като стратегически отрасли, икономиката на знанието и стопански инвестиции, използвани в националната или европейската икономическа политика. В тези случаи сателитната система ще съдържа също така таблица, която да показва връзката между неговите главни агрегати и тези в централната рамка.

22.05 Сателитните сметки могат да варират от прости таблици до разширен набор от сметки. Сателитните сметки могат да бъдат изготвяни и публикувани на годишна или на тримесечна база. За други сателитни сметки е подходящо производството на по-големи интервали, като например веднъж на всеки пет години.

22.06 Сателитните сметки могат да имат различни характеристики:

- а) връзки с функции, като функционални сателитни сметки;
- б) връзки със стопански отрасли или продукти, което е един вид специални секторни сметки;
- в) връзки с институционални сектори, което е друг втори специални секторни сметки;
- г) разширение с реални или други немонетарни данни;
- д) допълнителни подробности;
- е) използване на допълнителни понятия;
- ж) промяна на някои основни понятия;
- з) използване на моделиране или включване на резултати от експерименти.

За една конкретна сателитна сметка могат да се прилагат една или повече от горните характеристики. Това е илюстрирано в таблица 22.1.

Таблица 22.1 Преглед на сателитните сметки и техните основни характеристики

	Осем характеристики на сателитите			
	функционални сметки	Специални секторни сметки Връзка със стопански отрасли или продукти	Връзка с институционални сектори	Включени в националните данни
<i>1. Сателити, описани в настоящата глава</i>				
Сметки за селското стопанство		x		
Сметки за околната среда	x	x		x
Сметки за здравеопазването	x	x		x
Сметки за производство на домакинствата			x	x
Сметки за труда и МСО		x	x	x
Сметки за производителността и растежа		x		x
Сметки за НИРД	x	x		x
Сметки за социално подпомагане	x			x
Сметки за туризма	x	x		x
<i>2. Сателити, описани в други глави на ESA</i>				
Платежен баланс			x	
Финанси на държавното управление			x	
Монетарна и финансова статистика и поток на средства			x	
Допълнителна пенсионна таблица			x	
<i>3. Примери за други сателити с международни насоки или в програма за предаване на данни</i>				
Сметки за корпоративната дейност			x	
Сметки за неформалния сектор				
Сметки за организациите с нестопанска цел			x	
Сметки за държавния сектор			x	
Таблицы за приходи от данъци			x	

22.07 В настоящата глава ще бъдат разгледани характеристиките на сателитните сметки и ще бъдат описани накратко следните девет различни сателитни сметки:

- сметки за селското стопанство;
- сметки за околната среда;
- сметки за здравеопазването;
- сметки за производството на домакинствата;
- сметки за труда и матриците за социално отчитане;
- сметки за производителността и растежа;
- сметки за научноизследователска и развойна дейност;
- сметки за социално подпомагане;

и) сметки за туризма.

В други глави се съдържа описание на други сателитни сметки, като например платежен баланс, държавна финансова статистика, монетарна и финансова статистика и допълнителната пенсионна таблица.

В СНС 2008 са описани подробно няколко сателитни сметки, които са обхванати само донякъде от ESA 2010. Примери за това са:

- а) СНС 2008, глава 21: сметки за корпоративната дейност;
- б) СНС 2008, глава 22: сметки за държавния сектор;
- в) СНС 2008, глава 23: сметки за организациите с нестопанска цел;
- г) СНС 2008, глава 25: сметки за неформалния сектор.

С оглед международно сравняване на равнището и състава на данъците националните статистически данни за приходите от данъци се докладват на ОИСР, МВФ и Евростат. Понятията и данните са напълно свързани с тези в националните сметки. Следователно статистическите данни за приходите от данъци са пример за сателит на националните сметки.

Тези примери са за твърдо установени сателитни сметки, тъй като са предмет на международни насоки или вече са част от международна програма за предаване на данни. Разработените в различни страни сателитни сметки показват значимостта и полезността на сателитните сметки и примери за това са:

- а) сметки на културния и творческия сектор, които показват икономическата значимост на сектора на културата и творческата дейност;
- б) сметките за образование показват каква е икономическата значимост на предлагането, използването и финансирането на образованието;
- в) сметки за енергията, които показват икономическата значимост на различните видове енергия и тяхната връзка с вноса, износа и данъците и субсидиите на държавното управление;
- г) сметки за рибарството и горското стопанство, които показват тяхната икономическа значимост за нацията и за регионите;
- д) сметки за информационните и комуникационните технологии (ИКТ), които показват предлагането и използването на основните продукти и техните производители в областта на ИКТ;
- е) сметка за преразпределяне на държавните разходи, която показва кои групи според дохода се ползват от държавните разходи за образование, здравеопазване, култура и жилищно настаняване;
- ж) сметки за жилищно строителство, които показват икономическата значимост на жилищното строителство за нацията и за регионите;

- з) сметки за безопасността, които показват какви са държавните и частните разходи за безопасност;
- и) сметки за спорта, които показват икономическата значимост на спорта;
- й) сметки за водата, които показват взаимодействието между материалната водна система и икономиката в национален мащаб и по отношение на речните басейни.

22.08 Голяма група сателитните сметки имат функционален подход. Различните функционални класификации са описани в настоящата глава.

22.09 Големият диапазон на сателитните сметки показва, че националните сметки служат за референтна рамка за няколко вида статистика. Те показват също така качествата и ограниченията на централната рамка. Чрез прилагането на понятията класификациите и представянията, като таблици за предлагане и използване, на централната рамка към широк диапазон от теми се демонстрира гъвкавостта и значението на подхода на сателитните сметки за тези теми. Същевременно добавянията, регрупиранията и концептуалните изменения показват ограниченията на централната рамка по отношение на изучаването на тези теми. Сметките за околната среда например разширяват обхвата на централната рамка, за да отчетат външните последици за околната среда и сметките за производството на домакинствата разширяват границите на производството с цел включване на неплатените услуги на домакинствата. По този начин те показват, че понятията на централната рамка за продукт, доход и потребление не измерват изцяло благосъстоянието.

22.10 Главните предимства на сателитните сметки включват следното:

- а) основани на набор от ясни определения;
- б) прилагане на систематичен отчетен подход. Примери за това са разбиването на една сумарна величина на различни измерения (например предлагането и използването на стоки и услуги по продукт и по стопански отрасъл; по това кой произвежда, кой плаща и кой има полза от дадена услуга; систематична отчетност на база потоци на наличности; и последователна отчетност в монетарно и немонетарно изражение. Отчетният подход предполага съгласуваност и последователност. Той дава възможност също така за извършването на счетоводни анализи, основани на разлагане, където промените в общата сума се обясняват с промени в частите, промените в стойността се обясняват с промени в обема и цената, а промените в наличностите се обясняват със съответните потоци и постоянни съотношения, използвани при анализ на „Вложени ресурси-продукция“. Тези счетоводни анализи могат да бъдат допълнени също с моделиране, при което икономическото поведение се взема предвид;
- в) връзка с основните национални отчетни понятия. Примери за това са понятията за специфични наличности и потоци като производство, възнаграждение на наетите лица, данъци, плащания по схеми за социална сигурност и капиталобразуване, понятията в класификациите по стопански отрасъл и по институционален сектор, като например

стопанските отрасли селско стопанство и промишленост или сектор „Държавно управление“, и основни балансиращи статии, като добавена стойност, вътрешен продукт, разполагаем доход и нетна стойност. Тези основни национални отчетни понятия са добре установени на световно равнище, устойчиви във времето и тяхното измерение е относително незасегнато от политически натиск;

- г) връзка със статистиката на националните сметки: те са лесно достъпни, сравними с течение на времето, съставени по общи международни стандарти и поставят мерките на сателитните сметки в контекста на националната икономика и нейните основни компоненти, като например връзка с икономически растеж и държавни финанси.

Функционални класификации

22.11 Функционалните класификации класифицират разходите по сектор и според целите на разходите. Те показват поведението на потребителите, държавното управление, организациите с нестопанска цел и производителите.

22.12 Четирите различни функционални класификации, които съществуват в ESA, са следните:

- а) класификация на индивидуалното потребление по цели (КОИКОП);
- б) класификация на функциите на държавното управление (КОФОГ);
- в) класификация на функциите на организации с нестопанска цел (КОПНИ);
- г) класификация на разходите на производителите по цели (КОПП).

22.13 В КОИКОП се разграничават 14 основни категории:

1. Храни и безалкохолни напитки;
2. Алкохолни напитки, тютюневи изделия и наркотици;
3. Облекло и обувки;
4. Жилища, вода, електроенергия, газ и други горива;
5. Жилищно обзавеждане, стоки и услуги за домакинството и за обичайно поддържане на дома;
6. Здравеопазване;
7. Транспорт;
8. Съобщения;
9. Развлечения и култура;
10. Образование;

11. Ресторанти и хотели;
12. Разнообразни стоки и услуги;
13. Разходи за индивидуално потребление на организации с нестопанска цел, обслужващи домакинствата; и
14. Разходи за индивидуално потребление на държавното управление.

Сумата от първите 12 категории представлява общите разходи за индивидуално потребление на домакинствата. Последните две са разходите за индивидуално потребление на организациите с нестопанска цел, обслужващи домакинствата (ОНЦОД), и сектор „Държавно управление“, т.е. техните социални трансфери в натура. Всичките 14 позиции заедно представляват фактическото крайно потребление на домакинствата.

- 22.14 Разходите за индивидуално потребление на организациите с нестопанска цел, обслужващи домакинствата, и сектор „Държавно управление“ се разделят на пет общи подкатегории, които отразяват основните въпроси на политиката: жилища, здравеопазване, развлечения и култура, образование и социално осигуряване и подпомагане. Това са също така функции на КОИКОП за разходите за индивидуално потребление на домакинствата; социално осигуряване и подпомагане е подкатегория на 12 „Разни стоки и услуги“. В резултат на това КОИКОП показва също така за всяка от тези пет общи подкатегории ролята на частните домакинства, на държавното управление и организациите с нестопанска цел, обслужващи домакинствата. Например може да покаже ролята на държавното управление за осигуряването на жилища, здравеопазване и образование.
- 22.15 КОИКОП обслужва също така други основни изпользвания, например изпользването на подкатегиорите за показване на разходите по домакинства за дълготрайни потребителски стоки. Проучванията на бюджета на домакинствата често изпользват класификационна схема, основана на КОИКОП, за да събират информация за разходите на домакинствата. Това впоследствие може да се разпредели на продукти в таблица за предлагане и изпользване.
- 22.16 Класификацията на разходите на държавното управление по функции (КОФОГ) е основен инструмент за описване и анализиране на финансите на държавното управление. Десетте разграничени основни категории са:
1. Общофункционално управление на държавата,
 2. Отбрана,
 3. Обществен ред и сигурност,
 4. Дейности в областта на икономиката,
 5. Опазване на околната среда,
 6. Жилищна и градоустройствена политика,

7. Здравеопазване,
8. Развлечения, култура и религия,
9. Образование,
10. Социално осигуряване и подпомагане.

Класификацията може да се използва, за да се класифицират разходите на държавното управление за индивидуално и колективно потребление. Тя обаче служи също така да покаже ролята на други видове разходи, като например субсидии, инвестиционни субсидии и социално подпомагане в брой, за осъществяване на целите на политиката.

22.17 За целите на описване и анализиране на разходите на частните организации с нестопанска цел, обслужващи домакинствата, се използва КОПНИ. Деветте основни разграничени категории са:

1. Жилища,
2. Здравеопазване,
3. Развлечения и култура,
4. Образование,
5. Социално подпомагане,
6. Религия,
7. Политически партии, професионални и синдикални организации,
8. Опазване на околната среда,
9. Услуги, неклассифицирани другаде.

22.18 За целите на описване и анализиране на поведението на производителите може да се използва КОПП. Разграничават се шест основни категории:

1. Разходи за инфраструктура,
2. Разходи за научни изследвания,
3. Разходи за опазване на околната среда,
4. Разходи за маркетинг,
5. Разходи за развитие на човешките ресурси,
6. Разходи за текущи производствени програми, управление и администрация.

В съчетание с информацията по операции КОПП може да предостави информация за „възлагането на външни подизпълнители“ на стопански услуги, т.е. заместване на спомагателни дейности от покупки на съответни услуги от други производители, като например по отношение на почистване, кетъринг, транспорт и научноизследователска дейност.

- 22.19 КОФОГ и КОПП показват разходите за опазване на околната среда по държавно управление и производители. С тази информация преди се описваше и анализираше взаимодействието между икономическия растеж и околната среда.
- 22.20 Някои разходи, като разходите за крайно потребление и междинно потребление, могат да бъдат класифицирани по функция и по продуктова група. Класификацията по продукти показва кои продукти са обвързани и прави описание на различните производствени процеси и техните връзки с предлагането и използването на продукти. Това контрастира с функционалните класификации:
- а) разходи за различни продукти могат да обслужват една функция,
 - б) разходи за един продукт могат да обслужват различни функции,
 - в) някои разходи не представляват операции с продукти, но могат да бъдат много важни за функционалната класификация, например субсидии и плащания в брой по схеми за социална сигурност за класификацията на разходите на сектор „Държавно управление“.

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА САТЕЛИТНИТЕ СМЕТКИ

Функционални сателитни сметки

- 22.21 Функционалните сателитни сметки се съсредоточават върху описване и анализиране на икономиката за дадена функция, като околна среда, здравеопазване и научноизследователска и развойна дейност. Те предоставят систематична отчетна рамка за всяка функция. С тях не се прави общ преглед на националната икономика, а се насочва вниманието върху това, което е от значение за функцията. За тази цел те съдържат подробности, които не са видими в агрегираната централна рамка, регрупират информация, добавят информация за немонетарни потоци и наличности, пренебрегват онова, което не е от значение за дадена функция и определят функционални агрегати като ключови понятия.
- 22.22 Централната рамка по своя характер е основно институционална. Една функционална сателитна сметка може да комбинира функционален подход с дейност и продуктов анализ. Такъв един комбиниран подход е полезен за много области, като култура, спорт, образование, здравеопазване, социално подпомагане, туризъм, опазване на околната среда, научноизследователска и развойна дейност (НИРД), помощ за развитие, транспорт, безопасност и жилищна политика. Повечето от тези области се отнасят до услуги; те обикновено обхващат редица дейности и в много случаи съответстват на

предмети, които са свързани с въпросите на икономическия растеж или на социалната загриженост.

22.23 Ключово понятие във функционалните сателитни сметки са националните разходи на функцията, както е изложено в таблица 22.2. Това ключово понятие е полезно също така за определяне на обхвата на функционалната сателитна сметка.

22.24 За една функция да се анализират използванията означава да се зададат въпроси като „Колко ресурси са посветени на образование, транспорт, туризъм, опазване на околната среда и обработка на данни?“. С цел да се отговори на тези въпроси, трябва да се вземат решения за:

- а) кои продукти имат отношение към тази област. Националните разходи включват всички текущи използвания на тези продукти и капиталообразуването в тези продукти;
- б) за кои дейности ще бъде отчетен капитал,
- в) кои трансфери имат отношение към тази област.

Таблица 22.2 Национални разходи за функция или за продукт

	година
Фактическо крайно потребление на специфичния/те продукт/и	
Пазарни продукти	
Непазарни продукти	
Индивидуални	
Колективни	
Междинно потребление	
Фактическо	
Вътрешно	
Капиталообразуване	
на конкретния/те продукт/и	
друго	
Специфични текущи трансфери	
Специфични капиталови трансфери	
Използвания на резидентни единици, финансирани от сектор „Останал свят“	
Национални разходи	

Таблица 22.3 Предлагање на характерни и свързани продукти

	Продукция по стопански отрасъл			Общо	Внос	Общо по на базис	Търговски и транспортни надбавки	Данъци върху продуктите	Субсидии за продукти (-)	Общо предлагане на цени за купувачите
	Характерни производители	Главен	Вторичен продукт	Спомагателен	Общо	Главен	Вторичен	Спомагателен		
Характерни продукти										
1.										
2.										
...										
Свързани продукти										
1.										
2.										
...										
Други продукти										
Общо										

- 22.25 В зависимост от областта при проектирането на една сателитна сметка се набляга на следното:
- а) подробни анализи на производството и използванията на специфичните стоки и услуги, например НИРД, ИКТ или транспорт;
 - б) подробния анализ на трансферите, като например за социално подпомагане;
 - в) поравно производство, видове използвания и трансферите, като например за образование и здравеопазване;
 - г) видове използвания в области като туризъм и опазване на околната среда;
 - д) финансирането на социалното подпомагане и здравеопазването от държавното управление и организациите с нестопанска цел.
- 22.26 Могат да бъдат разграничени два вида продукти: типични продукти и свързани продукти. Първата категория обхваща продуктите, които са типични за изследваната област. За тези продукти сателитната сметка може да покаже как се произвеждат тези продукти, какви видове производители са обвързани, какъв вид труд и основен капитал използват те и ефикасността на производствения процес. За здравеопазването например характерни продукти са здравните услуги, услугите, свързани с държавна администрация, услугите, свързани с образование и НИРД в здравеопазването.
- 22.27 Свързаните продукти са от значение за дадена функция, без да бъдат типични, или по своя характер, или защото са класифицирани в по-широки категории продукти. За здравеопазването например транспортът на пациенти е свързана услуга. Други примери за свързани продукти са фармацевтични продукти и други медицински стоки, като очила. За тези продукти сателитната сметка не показва характерни черти на производство. Точната граница между характерните и свързаните продукти зависи от икономическата организация в държавата и предназначението на сателитната сметка.
- 22.28 Някои услуги може да са включени в две или повече сателитни сметки. Например научните изследвания в областта на здравните услуги във висшите учебни заведения е продукт, който е от значение за сателитните сметки за научноизследователска и развойна дейност, както и за образование и здравеопазване. Това предполага също така, че националните разходи за редица функции могат частично да се припокриват; обикновеното агрегиране на тези разходи за получаване на обща сума като процент от БВП може да означава двойно отчитане.
- 22.29 Понятията в сателитната сметка може да се отклоняват от тези в централната рамка. В сателитните сметки за образование и здравеопазване например може да бъде включена доброволческа работа. Що се отнася до сателитната сметка за транспорта, спомагателните транспортни услуги може да са показани отделно. По отношение на сателитна сметка за помощ за развитие, се отчитат заемите, които се отпускат при преференциални условия. Плащанията или разходите в резултат на лихвени проценти, по-ниски от пазарните, се отчитат като косвени трансфери.

- 22.30 Що се отнася до сателитните сметки за социално подпомагане и помощ за развитие, специфичните трансфери са най-важните компоненти на националните разходи. В други области, като образование и здравеопазване, основната част от трансферите, повечето от които са в натура, представляват средство за финансиране на придобиването от ползватели. Това предполага, че те вече са включени в разходите за крайно потребление, междинно потребление и капиталобразуване и не следва да се отчитат два пъти. Това обаче не се прилага за всички трансфери, например студентските субсидии могат да служат за финансиране на различни разходи, в допълнение към таксите за обучение или учебници; тази остатъчна част в последствие се записва като трансфер в сателитната сметка.
- 22.31 Функционалната сателитна сметка може да представи общ преглед на ползвателите или бенефициерите. Класификацията на ползватели и бенефициери може да се основава на класификацията на институционалните сектори и видове производители, например пазарни производители, непазарни производители, държавно управление като колективен потребител, домакинствата като потребители и останалия свят. Могат да бъдат разграничени различни подкатегории, например по стопански отрасъл и по институционален подсектор.
- 22.32 В много сателитни сметки домакинствата или физическите лица са най-важният вид ползватели и бенефициери. Тогава, за целите на социалната политика и анализ, е необходима допълнителна разбивка на домакинствата. Могат да се използват различни критерии според различни цели, като доход, възраст, пол, местоположение и т.н. За политиката и анализа е необходимо да се знае броят на хората, обхванати от всяка категория, за да се изчисли например средното потребление или трансфер или броят на хората, които не се възползват.

Специални секторни сметки

- 22.33 Специалните секторни сметки предоставят общ преглед, съсредоточен върху един стопански отрасъл или продукт, регрупиране на различни стопански отрасли или продукти, един подсектор или регрупиране на различни подсектори. Могат да бъдат разграничени три вида специални секторни сметки:

- а) тези, свързани със стопански отрасли или продукти;
- б) тези, свързани с институционални сектори;
- в) тези, комбиниращи двата подхода.

Примери за специални секторни сметки, свързани със стопански отрасли или продукти, са сметките за селското стопанство, сметките за горското стопанство и рибарството, сметките за туризма, сметките за ИКТ, сметките за енергията, сметките за транспорта, сметките за жилищното строителство и сметките за творческия сектор.

Примери за специални секторни сметки, свързани с институционални сектори, са държавната финансова статистика, монетарна и финансова статистика,

платежен баланс, сметките за държавния сектор, сметките за организациите с нестопанска цел, сметките за домакинствата и сметките за корпоративната дейност. Статистиката на приходите от данъци може да се разглежда като допълнителни таблици към статистиката за финансите на държавното управление.

- 22.34 Специалните секторни сметки може също така да са съсредоточени върху интегриран анализ на икономическите дейности в рамките на един или повече институционални сектора. Сметките за подсекторите на нефинансовите предприятия например могат да бъдат създадени чрез групиране според тяхната основна икономическа дейност. Анализът може да обхване целия икономически процес, от производството до натрупването. Това може да се прави систематично на относително агрегирано равнище на стандартната класификация на стопанския отрасъл. Може да се направи също така за редица подбрани стопански отрасли, които представляват специален интерес за дадена държава. Подобни анализи може да се направят за дейностите, свързани с производството на домакинствата, най-малко до момента, в който се изчислява предприемачески доход. Може също така да е полезно да се подчертаят дейностите, които изпълняват главна роля във външнотърговските операции на икономиката. Тези ключови дейности могат да включват петролния сектор, банковото дело, минни дейности, дейности, свързани с конкретни култури, хранителни продукти и напитки, като кафе, цветя, вино и уиски, и туризъм. Те могат да изпълняват жизненоважна роля в националната икономика, тъй като представляват важна част от износа, заетостта, валутните активи и ресурсите на държавното управление. Ключовите сектори могат да включват също така сектори, които заслужават специално внимание от гледна точка на социално-икономическа политика. Пример за това са селскостопанските дейности, които получават субсидии и други трансфери от централното, местното или европейското държавно управление, или които са защитени чрез значителни вносни мита.
- 22.35 Първата стъпка в изготвянето на специалните секторни сметки е определяне на ключовите дейности и техните съответни продукти. За тази цел позициите на Международна стандартна отраслова класификация (ISIC) или съответната национална класификация може да е необходимо да бъдат групирани заедно. Разширението на ключовия сектор зависи от икономическите обстоятелства и изискванията за политика и анализ.
- 22.36 Създава се сметка за стоки и услуги за ключовите продукти, като в нея се включват ресурсите и използванията на тези продукти. Създават се сметка за производство и сметка за генериране на дохода за ключовите стопански отрасли. За ключовите стопански отрасли и продукти се използват подробни класификации, за да се разберат напълно икономическият процес и свързаните процедури за остойностяване в тази област. Обикновено съществува комбинация от пазарни и административно регулирани цени и сложна система от данъци и субсидии.
- 22.37 Ключовите продукти и ключовите стопански отрасли могат да бъдат анализирани в контекста на таблица за предлагане и използване, както е показано в таблици 22.5 и 22.6. Ключовите стопански отрасли са посочени подробно в колони, а другите стопански отрасли могат да бъдат агрегирани. По

подобен начин ключовите продукти са представени подробно в редове, а другите продукти са агрегирани. В дъното на таблицата за използване редовете показват вложения труд, бруто образуване на основен капитал и наличности от дълготрайни активи. Когато ключовата дейност се осъществява от твърде разнородни производители, като малки селскостопански производители и големи плантации, притежавани и експлоатирани от корпоративните предприятия, двете групи производители се разграничават, тъй като те имат различна структура на разходите и функционират по различен начин.

22.38 За ключовия сектор се изготвя набор от сметки. За тази цел е необходимо да бъдат определени границите на ключовия сектор. При нефтени и минни дейности ключовият сектор обикновено се състои от ограничен брой големи корпоративни предприятия. Обхванати са всички операции на последните, дори когато извършват второстепенни дейности. Разграничението между държавни, чуждестранно контролирани и частни корпоративни предприятия също може да е съществено, когато става дума за ключов сектор. Самите счетоводни отчети на предприятията трябва да бъдат внимателно проучени за всяко свързано голямо корпоративно предприятие, за да се извърши интегриран анализ. Част от минните дейности може да се извършва от малки корпоративни предприятия или от некорпоративни предприятия. Тези единици трябва да бъдат включени в ключовия сектор, дори ако е необходимо да се разчита на частична информация от статистически проучвания или административни данни.

22.39 В много случаи държавното управление изпълнява важна роля във връзка с ключовите дейности, или чрез постъпления от данъци и доход от собственост, или чрез регулаторна дейност и субсидии. Следователно е важно подробно да бъдат проучени операциите между ключовия сектор и сектор „Държавно управление“. Класификацията на операциите може да бъде разширена, така че да бъдат определени онези потоци, свързани с ключовата дейност, в това число съответните данъци върху продукти. Тези потоци се получават, в допълнение към самия общ бюджет, чрез различни агенции на държавното управление, като министерства за специални цели, университети, фондове и специални сметки. Може да е много полезно за целите на анализа да се обозначи по какъв начин държавното управление използва тези фондове. Това изисква анализ на тази част от разходите на държавното управление според предназначението.

Таблица 22.5 Таблица на предлагането за ключови стопански отрасли и продукти

	Продукция по стопански отрасли			Внос	Общо предлагане по базисни цени	Търговски и транспортни надбавки	Данъци върху продуктите	Субсидии за продукти (-)	Общо предлагане по покупни цени
	Ключови отрасли	1	2 ...						
Ключови продукти			Общо						
1.									
2.									
...									
Други продукти									
Общо									

22.40 Когато ключовите дейности се основават на природни, невъзобновяеми ресурси, като ресурси от земните недра, в ключовите секторни сметки се отчитат промените в тези ресурси, посредством нови открития и изчерпване, в сметки „Други изменения в обема на активите“, а печалбата и загубата при държането им — в сметка „Преоценка“. Тези данни са от съществено значение за правилното оценяване на икономическата ефективност на икономиката. В

по-широк смисъл ключовите секторни сметки могат да бъдат разширени и да включват отчетността за околната среда.

22.41 Ключовите секторни сметки могат да бъдат представени в рамката на интегрираните икономически сметки. Въвежда се колона или група колони за ключови сектори, а други колони се преименуват, когато е целесъобразно, като „други нефинансови предприятия“ или „други домакинства“. Това позволява да се видят съответните дялове на ключовия сектор и другите сектори в операциите и балансиращите статии. Точният формат на такава една таблица зависи от преследваните цели. Една допълнителна стъпка може да включва показване в допълнителни таблици на взаимоотношението „от кого на кого“ между ключовия сектор и други сектори, включително и сектор „Останал свят“.

Включване на немонетарни данни

22.42 Основна характеристика на много сателитни сметки е включването на немонетарни данни, като емисии на CO₂ по стопански отрасли в сметките за околната среда или брой лечения по вид здравни грижи в сметките за здравеопазването. Връзката на тези немонетарни данни с монетарни данни може да представи ключови съотношения, например емисии на CO₂ на милиард евро добавена стойност или разходите за едно лечение. В таблица 22.7 е представена широка гама от примери.

Повече подробности и допълнителни понятия

22.43 Други две основни характеристики на сателитните сметки са повечето подробности и допълнителните понятия. Широка гама от примери е представена в таблици 22.8 и 22.9.

Таблица 22.7 Примери за немонетарни данни в сателити

Сателит	Пример за немонетарни данни	Съотношение на монетарни и немонетарни данни?
Сметки за образованието	Брой ученици и студенти	Разходи и такси на ученици/студент
Сметки за околната среда	Брой учители	Възнаграждение на заетите лица на учител
Финанси на държавното управление	Тона нефт	Цена на нефта на барел
	Емисии на CO ₂ по стопански отрасли	Емисии на CO ₂ по стопански отрасли на милиард EUR добавена стойност
	Заетост в сектор „Държавно управление“	Възнаграждение на наетите лица на заето лице
	Брой социални плащания	Средна стойност на социални плащане
Сметки за здравеопазването	Брой лечения/пациенти по вид здравни грижи	Разходи на лечение/пациент
Сметки за производството на домакинства	Изразходвано време за производство на домакинствата	Алтернативни разходи за изразходвано време
Сметки за труда	Заетост (отработени часове/равностойност на пълно работно време) по стопански отрасли	Възнаграждение на наетите лица на отработен час/равностойност на пълно работно време
	Брой работни места	
Сметки за производителността и разходи	Вложен труд по стопански отрасли	Производителност на труда по стопански отрасли
Сметки за НИРД	Брой издадени патенти	Възнаграждение на заетите лица на наето лице
	Заетост в сектор НИРД	Разходи на изобретения
Сметки за безопасността	Брой затворници	Средно социални плащания по (вид) схема
Сметки за социално подпомагане	Брой социални плащания, например получатели на пенсии	Разход на турист
Сметки за туризма	Брой туристи	

Таблица 22.8 Примери за повече подробности в различни сателити

Сателит	Повече подробности
Сметки за селското стопанство	Повече подробности за производството на различни селскостопански продукти
Сметки за околната среда	Повече подробности за стойностите на наличните и потоците на природни ресурси
	Повече подробности за разходите за опазване на околната среда
Сметки за здравеопазването	Подробна разбивка на услугите в областта на здравеопазването
Сметки за производство на домакинствата	Производство на домакинствата, разбито по основна функция (например жилищна политика, хранене, грижи)
Сметки за лични доходи и имущество	Информация за разпределението на личния доход и имущество
Сметки за труд и МСО	Възнаграждение на наетите лица и заетост по възраст, пол и степен на образование
Сметки за социално подпомагане	Приходи и разходи от индивидуална схема за социално подпомагане и групиране на схеми
Таблицы за приходи от данъци	Приходите от данъци, разбити в много по-подробна класификация

Различни основни понятия

22.44 Използването на различни основни понятия не е много често срещано при сателитните сметки. Относително малко различие е, че за различните сателитни сметки някои услуги не се считат за спомагателни, например в транспортната сателитна сметка транспортната услуга не се счита за спомагателна. За някои сателитни сметки обаче може да се изискват по-големи промени в основните понятия, например в сметката за околната среда вътрешният продукт може да бъде дооценен поради изчерпване на природни ресурси. В таблица 22.10 са посочени няколко примера.

Използване на моделиране и включване на резултати от експерименти

22.45 Някои сателитни сметки могат да бъдат характеризирани с включването на резултати от експерименти или използване на моделиране; тогава цифрите в сателитните сметки са по-ненадеждни от тези в централните сметки. Изготвянето на централните сметки обаче е свързано с използването на иконометрични или математически модели и включването на резултати от експерименти. Следователно това не е съществена разлика между рамката на централните сметки и на сателитните сметки. Тези въпроси са илюстрирани от примерите в таблица 22.11.

Таблица 22.10 Примери за различни основни понятия в сателитите

Сателит	Различно основно понятие
Сметки за околната среда	Дооценка на вътрешния продукт поради изчерпване, разходи за опазване от държавното управление и за влошаване
Сметки за здравеопазването	Трудовата медицина не е спомагателна услуга
Сметки за производство на домакинствата	Неплатените услуги на домакинствата и доброволческите услуги са в границата на производството
Разширени сметки	Сметки, които включват в значителна степен по-разширени понятия за производство и капиталово образувание (например човешки капитал и дълготрайни потребителски стоки)
Допълнителна пенсионна таблица	Нефинансираните схеми с предварително определен размер на пенсията се разглеждат като пасиви и активи
Сметки за транспорта	Транспортните услуги не са спомагателна услуга

Проектиране и изготвяне на сателитните сметки

- 22.46 Проектирането и изготвянето на една сателитна сметка се състои от четири стъпки:
- а) определяне на целите, използванията и изискванията;
 - б) подбор на значимата информация от националните сметки;
 - в) подбор на съответната допълнителна информация, например от различни източници на специфични статистически данни или административни данни;
 - г) комбиниране на двата набора от понятия и цифри в един набор от таблици и сметки.
- 22.47 Проектирането и изготвянето на сателитните сметки за пръв път често показва неочаквани резултати по време на четирите стъпки. В резултат на това съставянето на сателитните сметки представлява текущ процес. Едва след натрупването на опит в изготвянето и използването на сателита и въвеждането на изменения, когато е необходимо, експериментален набор от таблици може да се преобразува в готов статистически продукт.
- 22.48 При подбора на значимата информация от националните сметки, могат да бъдат разграничени три аспекта: международните национални отчетни понятия, оперативните понятия, използвани в статистиката на определена държава и надеждността на статистиката на националните сметки.
- 22.49 При проектирането и изготвянето на сателитна сметка прилагането на понятията на централната рамка за дадена цел често разкрива някои характеристики. От гледна точка на целта те могат да бъдат полезни, но и да представляват неочаквани ограничения. При проектирането и изготвянето за пръв път на сметката за научноизследователска и развойна дейност например може да бъдат открити проблеми като припокриване с НИРД в областта на софтуера и здравеопазването или ролята на многонационалните предприятия във вноса и износа на НИРД.
- 22.50 Подобен процес се прилага по отношение на оперативните понятия, които се използват при изготвянето на статистиката на националните сметки. Може да се окаже, че липсват важни подробности поради силно агрегирано равнище на изготвяне или публикуване или пък може общоприети понятия да не са прилагани стриктно. Например НИРД на няколко големи многонационални предприятия може да са включени в стопанския отрасъл на техните основни дейности, а не в стопанския отрасъл на услугите в областта на НИРД.
- 22.51 Надеждността на части от статистиката на националните сметки може да се окаже проблем. Статистиката на националните сметки се изготвя и публикува, без да се има предвид целта на сателитната сметка. Само да се подберат съответните данни от официалната статистика на националните сметки често може да разкрие, че големината, състава или развитието с течение на времето

не е приемливо за целта. В резултат на това трябва да бъдат проверени източниците на текущите данни и методите на изготвяне и да бъдат усъвършенствани чрез допълнителни източници на данни или подобрени методи на изготвяне.

- 22.52 Подборът на съответната информация от други източници, различни от националните сметки, като източници на други статистически или административни данни, създава подобни проблеми от гледна точка на понятия и цифри: понятията, които се използват официално, може да разкрият неочаквани грешки по отношение на специфичната цел на сателита, действителните използвани понятия може да се различават от официалните понятия и надеждността, подробностите, момента и честотата може да представляват проблеми. Към всички тези проблеми следва да се подходи или чрез приблизителни оценки, за да бъдат преодолени разликите в понятията, като се класифицират потоците от немонетарна гледна точка по стопански отрасъл или сектор или като се коригират използваните понятия в сателитната сметка.
- 22.53 Комбинирането на информация от националните сметки и друга информация в един набор от таблици или сметки, изисква допълнителна работа: пропуски, припокривания и цифрови несъответствия трябва да бъдат разрешени, а приемливостта на резултатите — да бъде оценена. За предпочитане е да се стигне до напълно балансиран набор от таблици. В някои случаи обаче може да е необходимо да се покажат основните разминавания между източниците на данни и други подходи.
- 22.54 Преобразуването на една последователна сателитна сметка в продукт за ползвателите на данни може да е свързано с допълнителни стъпки. Може да бъде въведена обзорна таблица с ключови индикатори за няколко години. Тези ключови индикатори могат да са съсредоточени върху описване на големината, компонентите и развитията на свързания специфичен въпрос или могат да показват връзките с националната икономика и нейните основни компоненти. Повече подробности или класификации, които са от значение за политически или аналитични цели, могат да бъдат добавени. Може да отпаднат подробности с малка добавена стойност или са изготвени при относително високи разходи. Усилията могат да бъдат съсредоточени върху намаляване на сложността на таблиците, увеличаване на простотата и прозрачността за ползвателите на данни, като стандартни счетоводни разбивки бъдат включени в отделна таблица.

ДЕВЕТ СПЕЦИФИЧНИ САТЕЛИТНИ СМЕТКИ

- 22.55 В останалата част от настоящата глава накратко са разгледани следните сателитни сметки:
- а) сметки за селското стопанство,
 - б) сметки за околната среда,
 - в) сметки за здравеопазването,

- г) сметки за производството на домакинствата,
- д) сметки за труда и МСО,
- е) сметки за производителността и растежа,
- ж) сметки за НИРД,
- з) сметки за подпомагане,
- и) сателитни сметки за туризма.

Сметки за селското стопанство

22.56 Европейските сметки за селското стопанство (ЕССС)¹ представляват пример за сметка за селското стопанство. Нейната цел е да опише селскостопанското производство и развитието на селскостопанските доходи. Тази информация се използва за анализиране на икономическото положение на селското стопанство на дадена европейска държава и за наблюдение и оценяване на общата селскостопанска политика в Европа.

22.57 ЕССС се състоят от сметка „Производство“, сметка „Формиране на дохода“, сметка „Предприемачески доход“ и капиталова сметка за селскостопанско производство. Сметка „Производство“ съдържа подробна разбивка, показваща продукцията за цялата гама селскостопански продукти, както и второстепенни дейности, различни от селскостопанските, като същевременно са представени значителни подробности за междинното потребление и капиталобразуването. Данните за сметка „Производство“ и бруто образуване на основен капитал са както по текущи, така и по постоянни цени. Освен това са представени три показателя за селскостопанския доход, както следва:

- а) индекс на реалния доход по фактор селското стопанство на годишна работна единица, което се взема като еквивалент на пълно работно време;
- б) индекс на реалния нетен селскостопански предприемачески доход на неосигурена годишна работна единица, което се взема като еквивалент на пълно работно време;
- в) нетен предприемачески доход на селското стопанство.

Индексите и промените в реалните условия на стойностите на показателите на дохода се получават чрез намаляване на съответните номинални данни с косвения ценови индекс на БВП.

22.58 Селскостопанският отрасъл в ЕССС много прилича на селскостопанския отрасъл в централната рамка. Има обаче някои разлики. Не се включват например единиците, които са заети с производството на семена за научноизследователски или сертификационни цели, или единиците, за които селскостопанската дейност представлява единствено дейност, извършвана през свободното време. Въпреки това повечето от селскостопанските дейности на единиците, чиято основна дейности не е селскостопанска, са включени в отрасъла на селското стопанство.

22.59 ЕССС се съсредоточават върху производствения процес и дохода, получаван от него. По принцип обаче една сателитна сметка за селското стопанство не е задължително да отговаря напълно на ЕССС. Сметките за селското стопанство могат да включват също така таблица за предлагането и използването, която

¹ Вж. Регламент (ЕО) № 138/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 5 декември 2003 г. относно икономическите сметки за селското стопанство (ИССС) в Общността (Официален вестник на Европейския съюз, L33, том 47, 5 февруари 2004 г.). Регламент (ЕО) № 306/2005 на Комисията от 24 февруари 2005 г., Регламент (ЕО) № 909/2006 на Комисията от 20 юни 2006 г. и Регламент (ЕО) № 212/2008 на Комисията от 7 март 2008 г. въвеждат някои изменения.

предоставя систематичен преглед на предлагането и използването на селскостопански продукти. Тя предоставя информация за ролята на вноса включително ролята на вносните мита и развитието на търсенето на селскостопански продукти, като например износ и крайно потребление от домакинствата и ролята на свързаните данъци и субсидии. Сметките за селското стопанство биха могли да бъдат разширени, като се включат второстепенни дейности, различни от селскостопанските, например такива за дейност през свободното време. Това може да разкрие важни тенденции и механизми за заместване. Взаимодействието с държавното управление може да бъде ясно формулирано, като се добави таблица, показваща целия доход и капиталови трансфери от местното, централното или европейското управление за селскостопанския сектор; това може да включва също така специално третиране в данъчната система. Сметките за селското стопанство биха могли също така да бъдат проектирани като специална секторна сметка и да включват цялата поредица от сметки, включително баланси и финансови сметки, за земеделските производители и корпоративни предприятия, които са заети в селското стопанство.

Сметки за околната среда

- 22.60 В международните насоки за сметките за околната среда (Система от интегрирано еколого-икономическо отчитане, SEEA, 2003 г.)² е представена подробна отчетна рамка за описване и анализиране на околната среда и нейните взаимодействия с икономиката. Сметките за околната среда са сателитна сметка на националните сметки. Това предполага, че се използват същите класификации и понятия; изменения се правят само когато е необходимо за целта.
- 22.61 Интегрираният набор от сметки за икономическа информация и информация за околната среда позволява да се направи анализ на приноса на околната среда към икономиката и въздействието на икономиката върху околната среда. Той отговаря на нуждите на лицата, изработващи политиката, като предоставя показатели и описателни статистически данни за наблюдение на взаимодействието между околната среда и икономиката. Той може да служи също така като инструмент за стратегическо планиране и анализ на политиката, за да се открият по-устойчиви посоки за развитие. Например лицата, изработващи политиките за определяне на развитието на такива стопански отрасли, които широко използват ресурсите на околната среда като влагани материали или като поглъщатели, трябва да са запознати с дългосрочните въздействия върху околната среда. Лицата, изработващи политиките, които определят стандартите за околната среда също е необходимо да са запознати с вероятните последици за икономиката, например кои стопански отрасли има вероятност да бъдат засегнати и какви са последиците за заетостта и покупателната способност. Алтернативни стратегии за околната среда могат да бъдат съпоставени, като се вземат предвид последиците за икономиката.

² Наръчникът беше публикуван под съвместната отговорност на Организацията на обединените нации, Европейската комисия, Международния валутен фонд, ОИСР и Световната банка. През 2012 г. се предвижда да бъде одобрен от Съвета за сигурност на ООН редактиран вариант.

- 22.62 В централната рамка са взети предвид различни аспекти на отчетността за околната среда. По-специално много позиции на разходите и капитала от отчетването на природни ресурси са посочени отделно в класификациите и сметките, отнасящи се до наличности и други промени в обема на активите. Например класификацията на непроизведените активи показва отделни позиции за активи от земните недра като нефтени резерви, минерални резерви, некултивирани биологични ресурси и водни ресурси. Тези характеристики улесняват използването на централната рамка като отправна точка за отчетността за околната среда. Няколко елемента на централната рамка обаче, по-специално тези в сметката за други изменения в обема, трябва да бъдат допълнително разбити и прекласифицирани в сателитната сметка и са добавени други елементи.
- 22.63 От гледна точка на околната среда съществуват два основни недостатъка на централната рамка и нейните ключови агрегати като БВП, капиталообразуване и спестяване. На първо място, ограниченият обхват на изчерпването и оскъдността на природните ресурси, като тези фактори може да застрашат устойчивата производителност на икономиката. На второ място, централната рамка не обхваща понижаването на качеството на околната среда и последиците от това за човешкото здраве и благосъстояние.
- 22.64 В централната рамка единствено произведените активи се вземат предвид при изчисляването на нетната добавена стойност. Разходът за тяхното използване се отразява в междинното потребление и потреблението на основен капитал. Непроизведените природни активи, като земя, залежи от полезни изкопаеми и гори, са включени в рамките на активите, дотолкова доколкото те са под действителния контрол на институционални единици. Разходът за тяхното използване обаче не се отчита като разход за производство. Това предполага или че цената на продуктите не отразява този разход, или — в случай на някакъв разход, свързан с изчерпване — че този разход е включен в други неопределени елементи в остатъчното получаване на опериращия излишък. Сметките за околната среда позволяват тези разходи да бъдат изрично признати и оценени.
- 22.65 Рамката за отчетност за околната среда SEEA2003 г. се състои от пет категории:
- а) сметки за материални и хибридни потоци,
 - б) икономически сметки за операциите, свързани с околната среда,
 - в) сметки за активите на околната среда от материална и монетарна гледна точка,
 - г) сметки за разходи по опазване на околната среда и изчерпване,
 - д) изменение на агрегатите от централната рамка в сметка за влошаване.
- 22.66 В сметките за материални и хибридни потоци се записват четири различни вида потоци:

- а) природни ресурси: полезни изкопаеми, енергийни ресурси, вода, почва и отглеждани животни и растителни култури. В момента, в който те бъдат продадени на пазара, те навлизат в икономическата сфера и могат да бъдат окачествени като продукти;
- б) ресурси от екосистемите: кислородът, който е необходим за горенето, и водата чрез валежите или естествените водни корита и други природни ресурси като хранителни вещества и въглероден диоксид, които са необходими за растежа на растенията; това не включва водата, хранителните вещества или кислорода, предоставяни като продукти от икономиката;
- в) продукти: стоки и услуги, произведени в рамките на икономическата област и използвани в нея, в това число потоци от стоки и услуги между националната икономика и сектор „Останал свят“. Това включва отглеждани животни и растителни култури, природни ресурси, които са продадени или купени, като нефт, дървен материал и вода, и отпадъчни материали с икономическа стойност;
- г) остатъци: случайна и нежелана продукция от икономиката с нулева стойност или отрицателна стойност за производителя. Остатъците включват твърди, течни и газообразни отпадъци. Те могат да бъдат преработени или повторно използвани или да бъдат изхвърлени в околната среда. Остатъците могат да имат положителна стойност за единица, различна от тази, която ги произвежда. Например битови отпадъци, събирани за рециклиране, нямат стойност за домакинствата, но могат да имат определена стойност за рециклиращото предприятие. Металните отпадъци, които имат стойност, която може да бъде реализирана от производителя им, като бракувано оборудване, се третира като продукти, а не като остатъци.

22.67 Материалните потоци се измерват в количествени единици, които отразяват физичните характеристики на въпросните материали, енергия или остатъци. Даден материален поток може да бъде изразен в алтернативни единици, в зависимост от физичната характеристика, която е взета предвид. Целесъобразността на една определена единица зависи от целта и предназначението на сметката за потока. За целите на отчитането на материални потоци теглото и обемът са най-често използваните физични характеристики. За енергийни потоци най-често използваните единици са джаули или тонове нефтен еквивалент. Количествените единици в сметките за материалните потоци се различават от използваните обеми в централната рамка. В централната рамка например обемът на един компютър не е неговото тегло, а е среднопретеглена съвкупност от желанията от ползвателя характеристики, като скорост на изчисляване.

22.68 Сметките за материалните потоци могат да бъдат представени като таблици за предлагане и използване. Това е показано в таблици 22.12 и 22.13.

22.69 Представянето на *сметките за хибридните потоци* представлява една матрица, която съдържа както националните сметки от монетарна гледна точка, така и сметките за физическите потоци. Важен вид хибридни сметки са

таблиците за хибридно предлагане и използване. В тях се съчетава информация от таблиците за физическото предлагане и използване с информация от таблиците за предлагането и търсенето от монетарна гледна точка.

- 22.70 Информацията в сметките за хибридните потоци може да бъде свързана с теми за околната среда, които търсят решение на конкретни тревожни въпроси за околната среда, като парниковия ефект, изтъняването на озоновия слой и повишаване на киселинното съдържание. Това налага използването на преобразуващи коефициенти за превръщане на цифрите за специфични вещества в агрегирани показатели за темите за околната среда. Това впоследствие може да доведе до съставянето на обзорна таблица, показваща приноса на потреблението и производството на различни стопански отрасли към различните теми за околната среда и БВП.

Таблица 22.12 Таблица за материалното предлагане и използване

Таблица за материалното предлагане В милиона тона

		Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Останал свят				Национална околна среда	Общо използване на материали
		Селско стопанство, рибарство и минно дело	Промисленост, електроенергичност и строителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталообразуване, промяна в запасите, складиране на отпадъци	Внос на продукти	Природни ресурси и принос на екосистемите, предоставяни от нерезиденти в националната територия	Остатъци от нерезиденти в „Останал свят“	Трансгранични входящи потоци от „Останал свят“ чрез средства на околната среда		
		I1	I2	I3	I	C1	C2	C	CF	M2	M1	M1	M3	E	
Продукти	P1 Животински и растителни	66.000	49.000	1.000	116.000					16.000					132.000
	P2 Камъни, чакъл и строителни	112.000	163.000		275.000					13.000					288.000
	P3 Енергия	65.000	59.000		124.000					95.000					219.000
	P4 Метали, машини и др.		10.000		10.000					10.000					20.000
	P5 Пластмаса и пластмасови		2.000		2.000					2.000					4.000
	P6 Дървесина, хартия и др.	7.000	7.000		14.000					1.000					15.000
	P7 Други стоки		9.000	1.000	10.000					13.000					23.000
	Всички продукти	250.000	299.000	2.000	551.000					150.000					701.000
Остатъци	За националната територия														
	R1 CO ₂	19.020	111.398	29.930	160.348	16.908	25.080	41.988	0.990			4.172			207.498
	R2 N ₂ O	0.007	0.042	0.012	0.061	0.003	0.004	0.007				0.001			0.069
	R3 CH ₄	0.073	0.452	0.125	0.650	0.004	0.020	0.024	0.477			0.001			1.152
	R4 NO _x	0.061	0.275	0.151	0.487	0.084	0.026	0.110				0.025	0.117		0.739
	R5 SO ₂	0.023	0.139	0.030	0.192	0.003	0.001	0.004				0.001	0.087		0.284
	R6 NH ₃	0.020	0.123	0.038	0.181		0.007	0.007					0.019		0.207
	R7 Различни от въздух	0.010	0.061	0.015	0.086		0.012	0.012					0.002		0.100
	R8 P	0.070	0.020	0.004	0.094		0.011	0.011	0.003			0.001	0.014		0.123
	R9 N	0.590	0.210	0.098	0.898		0.117	0.117	0.024			0.006	0.323		1.368
	R10 Различни от вода	0.030	0.021	0.006	0.057		0.021	0.021	0.001			0.001	0.003		0.083
	R11 Отпадъци от минното дело	7.233	2.320		9.553										9.553
	R12 Други твърди отпадъци	8.103	71.619	22.929	102.651	0.100	5.060	5.160	71.100			1.548	7.656		188.115
	Общо за националната територия	35.240	186.680	53.338	275.258	17.102	30.359	47.461	72.595			5.756	8.221		409.291
	За територия от „Останал свят“														
	Във въздуха														
	R1 CO ₂			4.569	4.569	0.739		0.739							5.308
	R4 NO _x			0.010	0.010	0.004		0.004							0.014
	R5 SO ₂			0.008	0.008	0.002		0.002							0.010
	Общо за територия от „Останал свят“			4.587	4.587	0.745		0.745							5.332
	Общо остатъци	35.240	186.680	57.925	279.845	17.847	30.359	48.206	72.595			5.756	8.221		414.623
Общо предлагане на материали		285.240	485.680	59.925	830.845	17.847	30.359	48.206	72.595	150.000		5.756	8.221		1 115.623
Нето натрупване на всички материали (използване минус						1.153	15.641	16.794	72.215	-49.000	3.000	-0.424	-4.302	372.717	411.000

Източник: масив от данни SEEAland.

Таблица 22.13. Таблица за материалното предлагане и използване (продължение)

Таблица за материалното използване В милиона тона

			Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Останал свят				Национална околна среда	Общо използване на материали
			Селско стопанство и минно дело	Промисленост, електроенергостроителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталобразуване, промени в запасите, складиране на отпадъци	Износ	Ресурси и принос на екосистемите, използвани от нерезиденти в националната територия	Остатъци от резиденти в „Останал свят“	Трансгранични изходящи потоци към „Останал свят“ чрез сродства на околната среда		
Продукти	P1	Животински и растителни	23.000	60.000	4.000	87.000		16.000	16.000	3.000	26.000					132.000
	P2	Камъни, чакъл и строителни	12.000	148.000	2.000	162.000		2.000	2.000	114.000	10.000					288.000
	P3	енергия	34.000	101.000	20.000	155.000	7.000	10.000	17.000		47.000					219.000
	P4	Метали, машини и др.		11.000		11.000	1.000		1.000	1.000	7.000					20.000
	P5	Пластмаса и пластмасови		2.000		2.000					2.000					4.000
	P6	Дървесина, хартия и др.		7.000	4.000	11.000		1.000	1.000		3.000					15.000
	P7	Други стоки	5.000	8.000	1.000	14.000		2.000	2.000	1.000	6.000					23.000
		Всички продукти	74.000	337.000	31.000	442.000	8.000	31.000	39.000	119.000	101.000					701.000
Природни ресурси	Национални природни ресурси															
	N1	Нефт	38.000			38.000										38.000
	N2	Газ	27.000			27.000										27.000
	N3	Други	118.000	55.000		173.000										173.000
	N4	Дървесина	7.000	1.000		8.000	1.000	1.000								9.000
	N5	Риба	1.000			1.000					1.000					2.000
	N6	Други		2.000		2.000										2.000
	N7	Вода	1.000	6.000		7.000										7.000
		Общо национални природни ресурси	192.000	64.000		256.000	1.000	1.000			1.000					258.000
	Природни ресурси на „Останал свят“															
	N5	Риба	4.000			4.000										4.000
	N7	Вода		1.000		1.000	1.000	1.000								2.000
	Общо природни ресурси на „Останал свят“	4.000	1.000		5.000	1.000	1.000								6.000	
	Общо природни ресурси	196.000	65.000		261.000	2.000	2.000			1.000					264.000	
Принос на екосистемите	Национален принос екосистемите		15.000	81.000	22.000	118.000	10.000	13.000	23.000		2.000					143.000
	Принос на екосистемите от „Останал свят“				3.000	3.000	1.000		1.000							4.000
	Общо принос на екосистемите		15.000	81.000	25.000	121.000	11.000	13.000	24.000		2.000					147.000
Остатъци	От националната територия															
	R1	CO ₂													207.498	207.498
	R2	N ₂ O													0.069	0.069
	R3	CH ₄													1.152	1.152
	R4	NO _x												0.669	0.070	0.739
	R5	SO ₂												0.196	0.088	0.284
	R6	NH ₃												0.099	0.108	0.207
	R7	Различни от въздух												0.002	0.098	0.100
	R8	P			0.020	0.020								0.010	0.093	0.123
	R9	N			0.115	0.115								0.543	0.710	1.368
	R10	Други от вода			0.010	0.010								0.002	0.071	0.083
	R11	Отпадъци от минното дело													9.553	9.553
	R12	Други твърди отпадъци	0.240	2.680	3.780	6.700				25.810			2.398	153.207		188.115
		Общо от националната територия	0.240	2.680	3.925	6.845				25.810			3.919	372.717		409.291

[illegible]

**Таблица 22.14. Нетен принос на потреблението и производството към БВП
и към шестте теми на околната среда в Нидерландия, 1993 г.**

В проценти

	Икономика	Околна среда				
		Изгъняване на Парников ефект	озоновия слой	Асидификация	Еутрофикация	Твърди отпадъци
Общо		100	100	100	100	100
Потребление		19	2	15	9	31
Стопански отрасъл		79	97	85	91	66
Капитал и други източници		2	1	-	-	3
Потребление	100	100	100	100	100	100
Собствен транспорт	8	38	-	88	21	1
Друго потребление	92	62	100	12	79	99
Производство	100	100	100	100	100	100
Селско стопанство, лов, горско стопанство, рибарство	3	15	2	47	91	7
Минно дело и експлоатиране на кариери	3	2	-	1	-	1
Промисленост						
Петролна промишленост	1	7	-	11	-	
Химическа промишленост	2	14	27	6	2	16
Метални изделия и машиностроене	3	2	9	1	-	2
Друга промишленост	12	12	20	7	6	25
Обществени комунални услуги	2	26	-	9	1	2
Транспорт и съхранение	6	8	6	12	1	5
Други услуги	68	14	36	6	-1	42

Източник: de Naan (1997 г.).

Забележка: Тирето (-) означава, че сумата е нула.

- 22.71 Икономическите сметки за операциите, свързани с околната среда, се състоят от сметки за опазването на околната среда и сметки за други операции, свързани с околната среда, като данъци, субсидии, инвестиционни субсидии, доход от собственост и придобиването на права на емисии и на собственост.
- 22.72 С цел описване на опазването на околната среда е много полезно да се възприеме функционален подход, съчетан с определен вид анализ на дейността и продукта. Опазването на околната среда обхваща широка гама от икономически дейности и продукти. Примери за това са инвестициите в чисти технологии, възстановяването на околната среда след като е била замърсена, рециклирането, производството на съобразени с околната среда стоки и услуги, консервиране и управление на природните активи и ресурси. Може да бъде определен национален агрегат за разходите, свързани с опазването на околната среда, за да бъдат включени спомагателни дейности и свързани продукти.
- 22.73 В сметките за активите на околната среда се разграничават три различни вида активи на околната среда: природни ресурси; земя и повърхностни води; и екосистеми. Някои от тези активи на околната среда не се отчитат в централната рамка. Това се прилага за активи на околната среда, за които не може да бъде учредено право на собственост. Те включват елементи на околната среда като въздух, големи водни басейни и екосистеми, които са толкова обширни или неконтролируеми, че фактически права на собственост не могат да бъдат упражнявани. По подобен начин ресурсите, чието съществуване не е ясно установено чрез експлоатация и развитие, като несигурни нефтени находища, или които понастоящем не са достъпни, като отдалечени гори, не се считат за активи в централната рамка. Същото важи за ресурсите, които са установени геоложки, или са лесно достъпни, но които не носят настоящи икономически ползи, защото все още не могат да бъдат експлоатирани по доходоносен начин.
- 22.74 Сметките за активите на околната среда в материално и монетарно изражение описват наличностите на различни активи на околната среда и техните изменения. Въпреки че такава сметка може да бъде изготвена в монетарно изражение за някои от активите, за други са възможни само материални сметки. За активите на екосистемите няма вероятност да има на разположение достатъчно информация, за да се изготвят наличностите или промените през годината по абсолютно същия начин, както за другите активи на околната среда. За тези активи е по-полезно усилията да бъдат съсредоточени върху измерване на промените в качеството, повечето от които ще се отнасят до влошаване, например повишаване на киселинното съдържание в земята и водата и падане на листата на дърветата.
- 22.75 Агрегатите в централната рамка могат да бъдат изменени, за да се отчетат по един по-добър начин въпросите, свързани с околната среда. Обикновено се препоръчват три вида дооценки: за изчерпване, за разходи по опазване на околната среда от страна на държавното управление и за влошаване.
- 22.76 От гледна точка на околната среда следва да се направи дооценка за изчерпване, защото БВП и неговият темп на растеж не съдържат отчисление за изчерпване на различните активи на околната среда, като нефт и риба от

естествени условия и гори. Начинът на отчитане на изчерпването не е ясен и съществуват много различни варианти. Единият краен вариант е да се разглежда цялото използване на тези непроизведени природни активи като изчерпване и следователно не като доход от производство. Другият краен вариант е да се разглеждат всички приходи от продажбата на тези активи като доход, който допринася за вътрешния доход. Всички други варианти разделят използването на тези активи на компонент за изчерпване и компонент за доход. Различните принципи и различните допускания за полезен живот и скотови фактори водят до различни цифри за корекцията за изчерпване.

- 22.77 Разходите по опазване на околната среда не се състоят единствено от разходи за защита на околната среда. Те могат да се прилагат също така за администрацията, за да бъдат определени и наблюдавани риболовните квоти или за разходите за здравеопазване, свързани със замърсяването на атмосферата или ядрена катастрофа. Дооценяването за разходи по опазване на околната среда от държавното управление се препоръчва, за да не се допусне те да увеличат БВП: те са предназначени да намалят или да коригират отрицателните външни последици за околната среда в резултат от производство или потребление, което изобщо не е записано в БВП. От гледна точка на нетен вътрешен продукт възможно решение би могло да бъде всички разходи по опазване на околната среда от държавното управление да се запишат като капиталонакопаване и едновременно като потребление на капитал. От гледна точка обаче на по-широко използвания БВП това няма значение.
- 22.78 Вътрешният продукт, спестяването и други ключови агрегати могат да бъдат дооценени за влошаване, като въздействие на замърсяването на въздуха и водите. Включването обаче на последиците от влошаването е по-трудно, по-несигурно и по-противоречиво, отколкото правенето на дооценки в сметките или за изчерпване, или за разходи по опазване на околната среда. Как например може да се отчете увреждането на здравето на човека или по-бавният растеж на растенията или животните, както и тяхното по-слабо възпроизводство и по-ранна смърт вследствие на замърсяването на околната среда? Следва ли също така бедствията да се отчитат като резултат от човешката икономическа дейност и следователно с тях да бъде намален БВП?

Сметки за здравеопазването

- 22.79 Сметките за здравеопазването (вж. ОИСР, 2000 г., Система от сметки за здравеопазването) представляват международна рамка за данни за здравеопазването, целяща да отговори на нуждите на анализа и политиката, която е както национална, така и европейска и международна. Рамката е създадена за страни с широка гама от различни модели на организиране на техните националните здравни системи. Рамката представлява основен инструмент за наблюдение на бързо променящите се и все по-сложни системи за здравеопазването. Тя измерва и представя структурните промени, като изместване от болнична към доболнична помощ и появата на многофункционални доставчици.
- 22.80 Сметките за здравеопазването дават отговори на три основни въпроса:

- а) Какви услуги и стоки се купуват за здравни цели?
 - б) Кой е доставчикът на тези услуги и стоки?
 - в) Кои са източниците на финансиране?
- 22.81 Стоките и услугите в областта на здравеопазването са разделени според функциите. Разграничават се три категории: услуги и стоки за лично здравеопазване; услуги за колективно здравеопазване; и функции, свързани със здравето.
- 22.82 Основните разграничени видове услуги и стоки за лично здравеопазване са: услуги по лечебни грижи; услуги по рехабилитационни грижи; услуги по дългосрочни сестрински грижи; спомагателни услуги в здравеопазването; и медицински стоки, раздадени на пациенти в доболничната помощ. За тези лични услуги е много полезно да се направи подразделение по начин на производство: болнична помощ, дневни грижи, доболнична помощ и домашни грижи. От значение са също така много други измерения за класифициране на личното здравеопазване, като по възраст, пол и равнище на дохода за основните категории здравеопазване или по основни групи заболявания, които са полезни за проучванията по отношение на разходите за заболяванията.
- 22.83 Спрямо централната рамка производствената граница е разширена в две отношения:
- а) трудовата медицина, като медицински прегледи на наетите лица или спешни здравни услуги в или извън работните помещения, не се записват като спомагателни услуги,
 - б) касовите трансфери към домакинствата за домашни грижи за болни и хора с увреждания се третират като платено производство за здравеопазване на домакинствата; въпреки това всички тези грижи, които са без връзка с касови трансфери, все още са изключени.
- 22.84 Разграничават се два вида услуги за колективно здравеопазване:
- а) превенция и обществено здравно обслужване,
 - б) управление на здравеопазването и здравно осигуряване.
- 22.85 Разграничават се седем вида функции, свързани със здравето:
- а) капиталообразуване на институциите доставчици в здравеопазването;
 - б) образование и обучение на медицинския персонал;
 - в) научноизследователски и развойни дейности в здравеопазването;
 - г) контрол върху храните, хигиената и питейната вода;
 - д) екологично здраве;

е) управление и предоставяне на социални услуги в натура, за да се подпомогне животът с дадено заболяване и увреждане; и

ж) управление и предоставяне на парични помощи, свързани със здравето.

22.86 Разработена е подробна отраслова класификация за доставчиците на здравни грижи. За тази цел Международната стандартна отраслова класификация беше усъвършенствана и изменена.

22.87 По същество финансирането на здравеопазването може да се отчита от две различни гледни точки. Първата гледна точка предоставя разбивка на разходите за здравеопазване на сложната съвкупност от мерки за плащане на трети страни плюс преките плащания от домакинствата или други преки платци, като здравеопазване, предоставено от държавното управление. При втората гледна точка се търси окончателната тежест, свързана с финансирането, поета от източника на финансите. Това предполага, че междинните източници на финансиране се проследяват до техния произход. С цел допълване на представата за положението на нещата се включват също така допълнителни трансфери като трансфери между държавни управления, данъчни удръжки, субсидии за доставчици и финансиране чрез сектор „Останал свят“.

22.88 Въз основа на сметките за здравеопазването могат да бъдат изготвени прости обзорни таблици, показващи важността на здравето в националната икономика, както е в таблица 22.15.

Таблица 22.15. Ключови статистически данни за здравето

	% от БВП			% на промяна на стойността			% на промяна на обема			% на промяна на цената		
	година t	година t+1	година t+2	година t	година t+1	година t+2	година t	година t+1	година t+2	година t	година t+1	година t+2
Разходи за услуги в здравеопазването												
Разходи за лично здраве												
лечебни грижи												
реhabилитационни грижи												
дългосрочни сестрински грижи												
спомогателни услуги в здравеопазването												
медицински стоки												
Разходи за колективно здраве												
Общо												
ръст на населението												
разходи на глава от населението												
Източници на финансиране												
Държавно управление и схеми за социална сигурност												
Частно здравно осигуряване												
Други												
Общо												
БВП	100	100	100									
ръст на населението												
БВП на глава от населението												
	% от националната обща сума						% на промяна на обема			% на промяна на заплатите		
Заетост в отраслите на здравеопазването												

Сметки за производството на домакинствата

22.89 В централната рамка някои дейности на домакинствата, като услуги от собственици за обитавани от тях собствени жилища; производството на селскостопанска продукция за собствено потребление; и строителството на жилища за собствена сметка се записват като производство. Въпреки това два основни вида дейности на домакинствата, т.е. неплатени услуги, които са извършени от членове на домакинството и са потребени в рамките на едно и също домакинство, и доброволческите услуги, не се отчитат като производство. Дори в контекста на една сателитна сметка, въпросите, свързани

с неплатени и доброволчески услуги на домакинствата, повдигат трудни въпроси, свързани с понятията и измерването. Те представляват област на текущи изследвания. Целта на една сателитна сметка за производство на домакинствата³ е да даде пълна представа за производството на домакинствата; да покаже дохода, потреблението и спестяването на различните видове домакинства; и взаимодействията с останалата икономика. Основните въпроси, на които се търси отговор, са следните:

- а) Какви услуги са предоставени?
- б) Кой предоставя тези услуги?
- в) Каква е стойността на тези услуги?
- г) Колко капитал е вложен и какво става с производителността?
- д) Какви са последиците за размера и разпределението на дохода, потреблението и спестяването при различни видове домакинства и през жизнения цикъл?
- е) Съществуват ли прехвърляния между платени и неплатени услуги за домакинствата, например поради структурни икономически и социални развития, ефекти на стопанския цикъл или политика на държавното управление, като въпроси, свързани с данъчното облагане, или субсидии за платени грижи за деца?

22.90 Сметките за производство на домакинствата могат да бъдат от особен интерес за анализа на дългосрочното икономическо развитие и за международното съпоставяне на равнищата на производство, доход и потребление. Основните източници на данни, използвани за съставяне на сметките за производството на домакинствата са проучвания на бюджета на домакинствата и проучвания на използването на време и годишни агрегати от тези източници се представят неточно в резултат на грешки при извадките, което пречи на изчислението на точните стойности за годишен ръст. Сметките за производство на домакинствата следователно се изготвят на редовна, но не годишна база, като на интервал от пет години и са свързани с обширно проучване на използването на времето.

22.91 Производството на домакинствата включва единствено услуги, които могат да бъдат делегирани на някой друг, различен от лицето, което се възползва от тях, като това е познато като принцип на третата страна. В резултат на това се изключват личните грижи, учене, спане и видовете хоби.

³ Вж. например Евростат, 2003 г., Производство и потребление на домакинствата; предложение за методика на сателитни сметки на домакинствата; J. Varjonen и K. Aalto, 2006 г., Производство и потребление на домакинствата във Финландия, сателитна сметка за домакинствата, Statistics Finland & National consumer research centre; S. Holloway, S. Short, S. Tamplin, 2002 г., Сателитна сметка за домакинствата, ONS London; S.J. Landefeld и S.H. McCulla, 2000 г., Отчитане на непазарното производство на домакинствата в рамките на националната рамка от сметки, Review of Income and Wealth.

- 22.92 За производството на домакинствата могат да бъдат разграничени различни главни функции: жилищна политика, хранене, облекло, грижи за деца, възрастни и домашни любимци и доброволческа работа, която по определение се консумира от друго домакинство. За всяка от тези главни функции могат да бъдат определени основни или характерни дейности. Това позволява разходите или използването на време за тези дейности да се отнесат към тези главни функции. Някои дейности обаче, като пазаруване, пътуване и управление на домакинството, се отнасят до различни функции. В резултат на това разходите или използването на времето за тези дейности се разделят между тези функции.
- 22.93 В централната рамка разходите за дълготрайни потребителски стоки са част от разходите за крайно потребление. В сметките за производството на домакинствата обаче разходи като разходи за превозни средства, хладилници и оборудване за строителство и ремонт се записват като капиталообразуване. Капиталовите услуги на тези активи са вложени ресурси за производството на домакинствата.
- 22.94 Продукцията и добавената стойност на производството на домакинствата може да се оцени като се използва метод на вложените ресурси или на продукцията. Методът на продукцията е, когато производството на домакинствата се остойностява по пазарни цени, т.е. на цена, която се наблюдава при сходни услуги, продавани на пазара. Що се отнася до метода на вложените ресурси остойностяването на продукцията като сума от разходите, избор на метод за остойностяване за вложените в труда ресурси е от съществено значение. Възможностите включват остойностяване на заплати, със или без вноските по схемите за социална сигурност, и различния избор на референтна група — средни заплати за всички работници, заплати на специалисти или заплати за домакини).
- 22.95 Основен въпрос при сметките за производството на домакинствата е големината и съставът на производството на домакинствата и връзките с централната рамка. Това е показано под формата на таблица за използването (като в таблица 22.16).

Таблица 22.16 Таблица за използването за производството на домакинствата

	Разходи за производство Производство на домакинствата по функции Жилища Хранене Облекло Грижи за деца Грижи за възрастни Грижи за други Доброволчество Общо	Други производители	Общо производители	Износ	Крайно потребление			Общо	Капитало-образуване	Общо износ по цени за куп
					Домакинства	Държавно управление Колективно	Индивидуално			
Продукти СНС Концептуални разлики										
Общо										
Възнаграждение на наетите лица СНС Концептуални разлики										
Други нетни данъци върху производството										
Потребление на основен капитал СНС Концептуални разлики										
Нето опериращ излизък										
Общо										
СНС										
Концептуални разлики										
Допълнителна информация										
Вложен труд СНС										
Концептуални разлики										
Бруто образуване на (основен) капитал СНС										
Концептуални разлики										
Нетна наличност на (основен) капитал СНС										
Концептуални разлики										

Сметки за труда и МСО

- 22.96 В много държави се събира голям набор от данни за пазара на труда. Преброяванията на населението и поделенията, проучванията на домакинствата и предприятията за трудовата сила, работното време, доходите и разходите за

труд, както и регистрите на населението, данъците и социалната сигурност предоставят данни за редовно наблюдение и анализ на развитието на пазара на труда. Въпреки наличието на голямо количество такава статистическа информация, тя не дава пълна и надеждна информация за пазара на труда. Основните проблеми за измерването са следните:

- а) противоречиви резултати между различните източници на данни;
- б) множество различни понятия без ясна връзка помежду им;
- в) непълно покритие;
- г) ограничения при описването на динамиката на пазара на труда;
- д) липса на връзки между статистиката на пазара на труда и националните сметки, демографските данни и други социални и икономически статистически данни, като например за образованието и социалната сигурност.

Една система от сметки за труда може да разреши тези проблеми като съчетае цялата информация за пазара на труда и покаже връзките с основните понятия и класификации за пазара на труда в националните сметки, например понятията за възнаграждение на наетите лица и класификацията по стопански отрасли. Стабилната връзка с националните сметки подпомага съставянето както на националните сметки и сметките за труда, и спомага за описването на връзката между пазара на труда и останалата икономика.

22.97 В таблица 22.17 е показана проста система от сметки за труда. В нея са включени счетоводни идентичности между възнаграждението на наетите лица, отработените часове, брой работни места, наети лица и активната и потенциалната трудова сила. Това е проста система по това, че показва ограничена разбивка по социално-икономически характеристики, като пол, но без възраст или степен на образование, проста разбивка по само три стопански отрасли без трансгранични работници.

22.98 Матрицата за социално отчитане (МСО) представлява представяне под формата на матрица, в която се показват връзките между таблиците за предлагане и използване и сметките на институционалните сектори. Една МСО обикновено предоставя допълнителна информация за равнището и състава на заетостта чрез подразделяне на възнаграждението на наетите лица и смесен доход по вид на наетото лице. Това подразделяне се прилага както за използването на труд по стопански отрасли, както е посочено в таблиците за използване, така и за предлагането на труд по социално-икономически подгрупи, както е посочено в сметки „Разпределение на първичния доход“ за подсекторите на сектор „Домакинства“. По този начин предлагането и използването на платен труд се представя систематично. Една МСО може да се разглежда като разширена система от сметки за труда, поставена в матричен формат. Подобно на сметките за труда и националните сметки, МСО показва агрегати и позволява да се прави анализ само от гледна точка на агрегати и средни стойности. Следователно за много социално-икономически анализи

предпочитаните модели използват разширена микро база данни с информация за социално-икономическите характеристики на човек и на домакинство.

Таблица 22.17 Проста система от сметки за труда

	Отработени часове по стопански отрасли				Работни места, наети лица и трудова сила							
	Селско стопанство	Промисленост	Услуги	Общо отработени часове	Часове на работно място	Брой работни места	Брой втори работни места	Наети лица	Незаети лица	Активна трудова сила	Неактивна трудова сила	Потенциална трудова сила (12) = 10+11
	(1)	(2)	(3)	(4)=1+2+3	(5)	(6)= 4/5	(7)	(8) = 6-7	(9)	(10)=8+9	(11)	
Заети лица												
Мъже												
Жени												
Самостоятелно заети лица												
Мъже												
Жени												
Общо												
Заети лица	Възнаграждение на заетите лица/смесен доход											
Мъже												
Жени												
Самостоятелно заети лица												
Мъже												
Жени												
Общо												
Заети лица	Възнаграждение на отработен час											
Мъже												
Жени												
Самостоятелно заети лица												
Мъже												
Жени												
Общо												

Сметки за производителността и растежа

22.99 Националните сметки основно се използват за описване, наблюдение и анализ на растежа на производителността (за по-подробен обзор на анализа на производителността вж. ОИСР, 2001 г., Ръководство на ОИСР за измерване на производителността: измерване на растежа на производителността на агрегирано и на отраслово равнище). Измерването и анализът на растежа на производителността се използва за разбирането на основните промени в отрасловата структура и повишението на стандартите на живот в много държави през изминалото столетие. Измерването и анализирането на растежа на производителността се използва за изработването на политически стратегии, които стимулират растежа на производителността и увеличават просперитета, докато същевременно отчитат други политически съображения, като например въпроси, свързани с равенството и околната среда.

22.100 Икономическият растеж от гледна точка на националните сметки е ръстът на обема на БВП, като това може да бъде разбито на компоненти, включително промените в производителността на труда, производителност на единица труд, и промени в обема на труда. Същата разбивка може да се направи за промяната в обема на добавената стойност по стопански отрасли. Този прост подход предоставя рамка за наблюдение и анализиране на икономическия растеж по стопански отрасли. По-еднородни цифри за вложения труд, получени от използването не само брой наети лица, но еквивалент на пълно работно време или отработени часове и разграничаване на различните качества на трудаще доведе до по-подробни цифри за производителността на труда.

22.101 Този прост подход не взема предвид ролята на другите вложени ресурси, като капиталови услуги и междинни продукти. Това може да е много заблуждаващо. Производителността на труда например може очевидно да се увеличи значително вследствие на много по-висока интензивност на капитала, но може да се увеличи също така в резултат на подобряване на ефективността при

използване на същия размер капитал. Като се отчитат също така и други фактори, многофакторната производителност се измерва и източниците на растеж на производителността могат да бъдат разбрани по-добре. Измерването на многофакторната производителност се състои в разделяне на промяната в обема на продукцията на изменения в различните обеми на всички вложени ресурси плюс остатък: растеж на многофакторната производителност. Растежът на многофакторната производителност отразява всичко, което не се обяснява с различните вложени ресурси, например ролята на други вложени ресурси. Той обаче би могъл да отразява също така грешки в измерването на продукцията или вложените ресурси.

22.102 Обемът на вложения капитал от наличния основен капитал може да бъде измерен по различни начини. Съществуват три решаващи избора, които трябва да бъдат направени:

- а) формата на функцията възраст — ефективност или възраст — цена за всеки вид актив, като познатите варианти са права, геометрична или хиперболична;
- б) характера на теглата, които са използвани за агрегиране при различните видове активи: тегловни стойност на разходите на ползвателите или пазарните цени;
- в) формула за индексване, чрез която се извършва това агрегиране. Варианти са индексът с фиксирани тегла (Ласпейрес (Laspeyres) или индексът на смесеното тегло (например Фишер (Fisher) и Торнквист (Törnqvist)).

22.103 Измерването на многофакторната производителност помага да се определи прекият принос към растежа на труда, капитала, междинните вложени ресурси и промяната на многофакторната производителност. То се използва за преглед на миналите модели на растежа и за оценяване на потенциала за бъдещ икономически растеж. При анализа и политиката обаче когато се тълкуват мерките на многофакторната производителност следва да се вземе предвид следното:

- а) не всички технически промени се превръщат в растеж на многофакторната производителност. Включената технологична промяна може да бъде отчетена чрез обемите на капитала и междинните вложени ресурси. Включената технологична промяна представлява напредък в проектирането и качеството на нови поколения капитал и междинни вложени ресурси и последиците от нея се причисляват към съответните фактори, докато факторът съответно се възнагражда. Обратно, невключената техническа промяна се счита, че „няма цена“, например под формата на общи познания, подробни планове, мрежови ефекти или разпространение от други фактори на производството, в това число по-добро управление и организационна промяна. Тази техническа промяна по определение приключва в остатъка, т.е. растеж на многофакторната производителност;

- б) растежът на многофакторната производителност не е задължително предизвикан от технологична промяна: други фактори, различни от технологичните, също ще бъдат подбрани от остатъка. Това включва разходи за корекции, ефекти, свързани с мащаба, ефекти, свързани със стопанския цикъл, чисти промени в ефективността и грешки при измерването;
- в) растежът на многофакторната производителност е статична мярка и не измерва изрично ефектите от обратната връзка между промяната в производителността и капитала, например допълнителната продукция на човек може да доведе до допълнителни спестявания и инвестиции и до увеличаване на съотношението капитал — труд. В резултат на това той по-скоро намалява потенциалната значимост на промяната в производителността за стимулиране растежа на продукцията;
- г) измерването на многофакторната производителност помага да се определи относителната важност на различните източници на растеж на производителността. То обаче трябва да бъде допълнено от институционални и исторически проучвания и проучвания на конкретни случаи, за да се изследват основните причини за растежа, нововъведенията и промяната в производителността.

22.104 За по-добро измерване, анализиране и наблюдение на растежа и производителността по целия свят са разработени KLEMS сметки за растежа и производителността. Основната цел е преглед под равнището на агрегираната икономика и проверка на производителността на изпълнението на индивидуалните стопански отрасли и техния принос към икономическия растеж. С цел да се разкрие огромната разнородност на продукцията и растежа на производителността в различните стопански отрасли, се прави разграничаване на множество различни стопански отрасли, а в Европа EU-KLEMS различава седемдесет и две. Сметките включват количества и цени на вложените продукция, капитал (K), труд (L), енергия (E), материал (M) и услуги (S) на равнище стопански отрасъл. Мерките на продукцията и производителността се предоставят от гледна точка на темповете на растеж и относителните равнища. В момента се разработват допълнителни мерки за научни разработки, като НИРД, патенти, включена технологична промяна, друга иновационна дейност и сътрудничество. Тези мерки са разработени за отделните държави-членки на Европейския съюз и са свързани също така с бази данни KLEMS в сектор „Останал свят“.

22.105 Сметките се състоят от три взаимно свързани модула: аналитичен модул и два статистически модула.

22.106 Аналитичният модул предоставя изследователска база данни за използване в академичните кръгове и от лицата, изработващи политиките. Той използва техники от типа „най-добра практика“ в отчитането на растежа, концентрира се върху международната съпоставимост и цели пълно покритие от гледна точка на брой държави, стопански отрасли и променливи. При него може да се приемат също така алтернативни или новаторски допускания по отношение на статистическите правила, като например как се разглеждат стоки в областта на ИКТ, непазарни услуги и измерване на капиталови услуги.

22.107 Статистическите модули на базата данни са разработени паралелно на аналитичния модул. Те включват данни, които като цяло са съгласувани с тези, които са публикувани от националните статистически институти. Неговите методи съответстват на тези в централната рамка на националните сметки, например таблици за предлагане и използване се използват като координираща рамка за анализ на производителността и се прилагат верижни индекси. Статистическият модул включва не само данни от националните сметки, но също така допълнителна информация, като например статистически данни за заетостта относно количеството (лица и работно време) и качеството (разпределение на количествата по възраст, пол и степен на образование) на вложения труд по стопански отрасли.

Сметки за научноизследователски и развойни дейности

22.108 В централната рамка разходите за научноизследователска и развойна дейност се разглеждат като междинно потребление, т.е. като текущи разходи в полза на производството само за текущия период. Това е в противоречие със същността на НИРД, чиято цел е да се подобри производството за бъдещи периоди. С оглед решаване на концептуалните и практическите въпроси, свързани със записването на НИРД като капиталообразуване, държавите-членки на ЕС ще изготвят таблици на сателита НИРД, като признават НИРД като капиталообразуване. Това ще даде възможност на държавите-членки да разработят издържани и съпоставими методи и приблизителни оценки. На втори етап, когато бъде постигнато достатъчно високо равнище на надеждност и съпоставимост, НИРД ще се капитализират в централните сметки на държавите-членки.

22.109 Освен тази допълнителна експериментална таблица може да бъде изготвен набор от сметки за научноизследователски и развойни дейности. Целта на тези сметки за научноизследователски и развойни дейности е да се покаже ролята на НИРД в националната икономика. Въпроси, на които се дава отговор, са следните:

- „Кой произвежда НИРД?“;
- „Кой финансира НИРД?“;
- „Кой използва НИРД?“;
- „Каква е стойността на активите на НИРД спрямо различните други активи?“;
- „Какви са последиците за производителността и икономическия растеж?“.

Таблица за предлагането и използването предоставя общ преглед на това кой произвежда и използва НИРД и това е показано в таблици 22.17 и 22.18.

Таблица 22.18 Предлагане на НИРД

	Производство на химични продукти	Производство на хардуер за ИКТ	Стопански отрасъл НИРД	Университетско образование	Държавна администрация	Други стопански отрасли	Общо	Внос	Общо предложение по базисни продукти	Търговски и транспортни надбавки	Данъци върху продукти	Субсидии за продукти	Общо предлагане по цени за купувачите
Пазарни НИРД													
НИРД за собствена сметка													
Непазарни НИРД													
Други продукти													
Общо													

Сметки за социално подпомагане

- 22.110 Социалното подпомагане и неговото взаимодействие с въпроси като остаряване, здравеопазване и социално изключване е основен въпрос за националната и европейската икономическа и социална политика. Следователно за целите на наблюдението, прогнозирането, анализирането и обсъждането на въпросите на социалната защита е необходима подробната, съпоставима и актуална информация за организацията, текущото състояние и развитието на социалното подпомагане в държавните-членки и извън тях.
- 22.111 Плащанията, свързани със социалното подпомагане, представляват трансфери към домакинства или физически лица, в брой или в натура, предназначени да ги обекчат от редица рискове или нужди. Рисковете или нуждите на социалното подпомагане се отнасят до функциите: инвалидност, заболяване/здравеопазване, старост, наследници, семейство/деца, безработица, жилище и социално изключване, некласифицирани другаде. По принцип образованието не е включено като риск или нужда, освен ако то е подпомагане на бедни семейства с деца.
- 22.112 Плащанията, свързани със социално подпомагане, се извършват чрез схеми за социално подпомагане. Те се администрират и организират от държавни или частни органи, като фондове за социална сигурност, агенции на държавното управление, застрахователни (осигурителни) дружества, държавни или частни работодатели и частни институции за социални грижи или социално подпомагане. Схемите не винаги се отнасят до определени институции, разпоредби или закони, въпреки че в много случаи е така. Всички схеми, които са основани единствено върху индивидуални договорености или при които съществуват едновременно взаимни споразумения, не се считат за социално подпомагане.
- 22.113 Когато взаимната договореност от страна на наетото лице не е едновременна, разходите се класифицират като социално подпомагане. Това се прилага за пенсиите при пенсиониране и на наследници, изплащани от работодател, и безплатните жилища, предлагани на пенсиониран наети лица. Продължаващото плащане на работни заплати, докато наетото лице не може да работи поради заболяване, майчинство, инвалидност, излишък на работна ръка и т.н., се счита за плащания по схеми за социално подпомагане, осигурени от работодателя.
- 22.114 Контролираните от държавното управление схеми са схеми, които се контролират от държавното управление, т.е. държавното управление взема всички най-важни решения за равнището на плащанията, условията, при които се плащат, и начините, по които се финансира схемата. Контролираното от държавното управление социално подпомагане обикновено е установено със закон или разпоредба. Тя включва схеми, по които се предоставя социално осигуряване и подпомагане на държавни служители при същите условия, които са предвидени за населението по контролирани от държавното управление схеми. В нея обаче не се включват схеми, които държавното управление може да създаде в качеството си на работодател, без контролирани от държавното управление насрещни страни в частния сектор.

22.115 Примери за контролирани от държавното управление схеми са следните:

- а) схеми без вноски, създадени от държавното управление, с цел да се изпълни общата социална отговорност, като схема за подпомагане на доходите за хора в нужда или схема за подпомагане при плащане на наем;
- б) схеми, управлявани от фондове за социална сигурност;
- в) схеми, които първоначално са създадени в частния сектор и за които държавното управление впоследствие е поело отговорност.

22.116 Примери за схеми, които не се контролират от държавното управление, са следните:

- а) схеми, управлявани от организации с нестопанска цел, като сдружения за взаимопомощ, взаимоспомагателни сдружения и институции, които се управляват съвместно от социалните партньори,
- б) схеми, които се управляват от търговски застрахователни дружества,
- в) неавтономни схеми, управлявани от работодателите; това обхваща както финансирани схеми, при които има отделни резерви в баланса за покриване на отговорността за плащания в бъдеще, така и нефинансирани схеми без отделни резерви.

22.117 Като се използва информацията за специфични индивидуални схеми, сметките за социално подпомагане предлагат многоизмерен поглед върху социалното подпомагане, както е описано в Европейската система за интегрирана статистика на социалното подпомагане, ESSPROS, Евростат, 2008 г.). В тях са описани размерът и съставът на плащанията по схеми за социално подпомагане, тяхното финансиране и свързаните административни разходи. Плащанията по схеми за социално подпомагане се класифицират според функцията, например заболяване или старост, по вид, например в брой или в натура и дали представляват изпитани средства. Основните схеми се класифицират според това дали са контролирани от държавното управление или не, или дали те са основни или допълнителни.

22.118 За всяка индивидуална схема за социално осигуряване и подпомагане се предоставя информация за приходите и разходите и пълен диапазон от качествена информация, като например обхват, финансиране, история и главни изменения през времето.

22.119 Стандартната информация за различните индивидуални схеми за социално подпомагане е позната като „централната система за социално подпомагане“ и се допълва от различни модули. Възможните модули са следните:

- а) модул, който обхваща броя на получателите на пенсии;
- б) модул за нетните плащания по схеми за социално подпомагане. Последният обхваща влиянието на данъците и осигурителните вноски, правени от бенефициерите върху плащанията, и степента, в която

социалните плащания се предоставят под формата на данъчни отстъпки или намаляване на данъци.

22.120 Понятията и класификациите в сметките за социално подпомагане са тясно свързани с тези в централната рамка. Основната разлика между плащанията по схеми за социално подпомагане и социалните плащания в централната рамка е, че последните обхващат и разходите за образование. Друга разлика е, че плащанията по схеми за социално подпомагане могат да включват капиталови трансфери със социално предназначение. Една обикновена обзорна таблица (както е представено в таблица 22.18) показва тези връзки и същевременно предоставя общ преглед за размера и състава на плащанията по схеми за социално подпомагане в дадена държава.

Таблица 22.20 Преглед на плащанията по схеми за социално подпомагане по социален риск/нужда и операция

	Заболван	Увреждане	Старост	Наследни	Деца/ семејство	Заетост/ безработица	Жилища	Социално изключване, некласифицирано другде	Общи плащания за социална защита	Образование	Общо плащания по схеми за социална сигурност в националните сметки
Контролирани от държавното управление схеми											
Плащания по схеми за социална сигурност в брой											
в натура											
Плащания по схеми за социално подпомагане в брой											
в натура чрез пазарни производители											
в натура като друга непазарна продукция											
Други плащания по схеми за социално подпомагане (например капиталови трансфери от държавното управление)											Празно по определение
Общо контролирани от държавното управление плащания по схеми за социална защита											
Схеми, които не се контролират от държавното управление											
Пенсионни плащания (финансирани)											
Други частни социалноосигурителни плащания											
Нефинансирани плащания по схеми за социална сигурност на наетите лица (в това число тези от държавното управление)											
Плащания по схеми за социално подпомагане в натура от ОНСОД											
Други плащания по схеми за социално подпомагане											Празно по определение
Общо други плащания по схеми за социално подпомагане											
Общо плащания по схеми за социално подпомагане											

22.121 Тясната връзка между статистиката на стандартните национални сметки и статистиката на социалното осигуряване и подпомагане осигурява възможности и за двата вида статистика. От гледна точка на статистиката за социалното осигуряване и подпомагане те могат да бъдат свързани с официалната статистика за националната икономика, като например за икономическия растеж и държавните финанси. Статистиката на националните сметки, разбита по схеми за социално осигуряване и подпомагане, също може да служи като проверка на изчерпателността и надеждността на статистиката на социалното осигуряване и подпомагане. Процесите на изготвяне на двата вида статистика също могат да бъдат свързани, което спестява разходи по изготвянето, повишава надеждността и осигурява нови възможности, например да се направи статистиката на социалното осигуряване и подпомагане толкова своевременна, колкото е статистиката на националните сметки⁴. Подобни предимства има и за националните сметки. Сметките за социално осигуряване и подпомагане се получават относително лесно от секторните сметки и таблицата за разходите на държавното управление по функции на КОФОГ и се използват при създаването на икономическата и социална политика. Освен това те могат да служат като проверка за надеждността и изчерпателността на стойностите на стандартните национални сметки, като например за социални плащания и социални осигуровки.

22.122 ОИСР публикува също така данни за социалните разходи по индивидуални схеми в База данни за социалните разходи, SOCX. Тя събира данните за

⁴

Графикът за разпространение на ESSPROS е определен в Регламент (ЕО) № 458/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 25 април 2007 г.

държавите извън ЕС, докато Евростат предоставя на ОИСР данни за разходите за социално осигуряване и подпомагане в държавните-членки на ЕС. Специфична характеристика на работата на ОИСР, свързана със социалните разходи, е насочването на вниманието ѝ върху международното съпоставяне на нетните социални разходи. Това включва дооценка за въздействието върху потреблението на домакинствата на разликите в данъците върху производството и вноса.

Сателитни сметки за туризма

- 22.123 Сателитната сметка за туризма (вж. Сателитна сметка за туризма: препоръчителна методическа рамка, 2008 г., публикация под съвместната отговорност на Европейската комисия, Евростат, ОИСР, Световната организация по туризъм, Статистическия отдел на Организацията на обединените нации) дава обща представа за предлагането и използването на стоки и услуги за различните видове туризъм и тяхното значение за националната заетост, платежен баланс, финанси на държавното управление и личен и стопански доход.
- 22.124 „Туризмът“ обхваща дейностите, свързани с пътуването на лица и отсядането им на места, извън тяхната обичайна среда за по-малко от една година и с основна цел, различна от наемане на работа от резидентно образувание на посетителното място. Тези дейности обхващат всичко, което посетителите извършват за дадено пътуване или по време на дадено пътуване. То не е ограничено до типичните туристически дейности, като разглеждане на забележителности, слънчеви бани и посещения на различни обекти. Пътуването по работа и за образование и обучение също може да бъде част от туризма.
- 22.125 Търсенето, което туризмът генерира, обхваща гама от стоки и услуги, в които се открояват услугите за транспортиране, настаняване и хранене. С оглед постигане на международна съпоставимост, характерните за туризма продукти се определят като продукт, който, в отсъствието на посетители, в повечето държави вероятно би престанал да съществува в смислени количества или за който равнището на потребление би било значително намалено и за който изглежда възможно да се получи статистическа информация. Свързаните с туризма продукти представляват остатъчна категория, включително тези, които са били определени като специфични за туризма в дадена държава, но за които това качество не е признато в световен мащаб.
- 22.126 Някои от услугите за целите на туризма, като настаняване във втори дом или транспортиране с индивидуални моторни превозни средства може да се произвеждат в значителни количества за собствена сметка. В централната рамка обаче, за разлика от услугите по настаняване за собствена сметка, услугите по транспортиране, произведени в рамките на домакинствата в тяхна собствена полза, не се разглеждат като производство. Препоръчва се да се спазва това правилото и в сателитната сметка за туризма. Но за държавни, в които услугите по транспортиране за собствена сметка за значителни, те могат да бъдат представени отделно в сателитната сметка за туризма.

22.127 Основната мярка за описване на търсенето на туризъм е потреблението на посетителите по домакинства, държавно управление, организации с нестопанска цел, обслужващи домакинствата, и стопанска дейност. То се състои от следните компоненти:

- а) разходи за крайно потребление на посетителите в брой;
- б) разходи за крайно потребление на посетителите в натура, като например услуги по настаняване за собствена сметка;
- в) социални трансфери в натура, свързани с туризма, като индивидуални непазарни услуги, получени от посетителите, вкл. здравни услуги в спа център и непазарните услуги на даден музей,
- г) делови разходи в туризма. Това включва разходите за туризъм, класифицирани като междинно потребление, и не включва други разходи, направени от наети лица в командировка и заплащани от предприятията, като плащания за храна, третиращи като възнаграждение в натура. В резултат на това деловите разходи в туризма не представляват общото потребление на посетителите, които са в командировка;
- д) освен това, с цел да се подчертае икономическата значимост на предприетите действия от държавните власти за създаване на благоприятна среда за развитието на туризма, се предлага специфично измерване на агрегираната стойност на колективното потребление на туризма. Това се отнася за дейности като рекламиране на туризма от единица на държавното управление, поддържането на реда и сигурността и поддръжката на обществените пространства.

22.128 Предлагаането и използването на стоки и услуги за целите на туризма, както и добавената стойност и генерираната заетост в резултат на туризма, могат да бъдат представени в таблица за предлагаането и използването, в която се разграничават неговите характерни продукти и стопански отрасли и продуктите, свързани с туризма.

22.129 В своята сателитна сметка за туризма държавите може допълнително да разделят и характеризират своите пазари въз основа на продължителността на престоя, целта на посещението, характеристиките на посетителите, като например дали са международни или местни посетители.